

27.9.2017

EOAK/2705/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujoja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Anu Rita

TARKASTUS: VAASAN VANKILA

Pöytäkirja ilman liitteitä

Kohde	Vaasan vankila
Aika	22.5.2017
Tarkastuksen suorittajat	Esittelijäneuvos Anu Rita Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Minna Ketola Oikeusasiamiehensihteeri Juho Martikainen Tarkastaja Reima Laakso
Osallistujat tarkastuskohteesta	Johtaja - - - Apulaisjohtaja - - - Lisäksi henkilökunnan vastaanotolla käyneet sekä tarkastuksen aikana avustaneet henkilökunnan jäsenet.

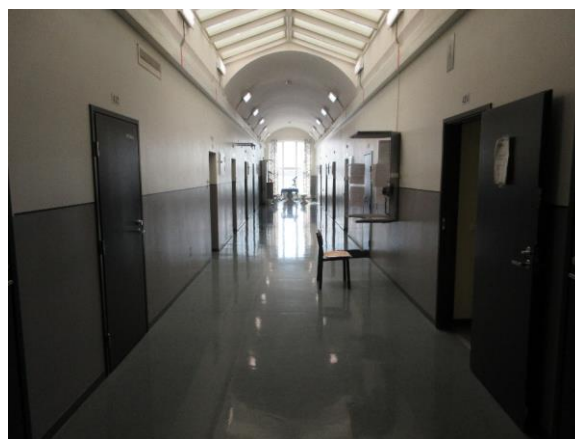
1

Yleistä

Vaasan vankilaan kuuluu sekä suljettu laitos että avovankilaosasto, jotka sijaitsevat samalla tontilla, mutta eri rakennuksissa. Suljetussa vankilassa on 59 vankipaikkaa, joista kolme on varattu naistutkintavangeille. Miesvankeina on sekä tutkintavankeja että vankeus- ja sakko- vankeja. Avovankilaosasto on 12 paikkainen ja se on tarkoitettu vain miehille.

Vankilarakennus on valmistunut vuonna 1863 ja se on peruskorjattu viimeksi vuonna 2001. Tuolloin valmistui myös nykyisin avovankilaosastona toimiva rakennus, jossa sijaitsee lisäksi vankilan urheiluhalli.

Vangit ovat pääosin kotoisin Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan maakunnista. Suljetussa vankilassa on säännönmukaisesti jonkin verran yliasutusta, eli enemmän vankeja kuin vankilassa on vahvistettuja vankipaikkoja.

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiiin niihin paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä. Uusi tehtävä mahdollistaa esimerkiksi ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla.

Pääpaino tehtävässä on ennalta ehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua ja oloja. Oikeusasiamies raportoi kansallisena valvontaelimenä havainnoistaan vuosittain eduskunnalle, suljettujen laitosten toiminnoista vastaaville viranomaisille sekä YK:n kidutuksen vastaiselle alakomitealle (SPT, Subcommittee for the Prevention of Torture).

2

Ennakkoaineisto ja tarkastuksen kohdentaminen

Tarkastusta suunniteltaessa vankilasta pyydettiin ennakolta seuraavaa aineistoa

- vankilan järjestyssääntö, tulo-opas, osastojen päiväjärjestykset ja muu vangeille annettava ohjeistus, myös muut kuin suomenkieliset versiot.
- vankilan tulostavoitteisiin ja niiden seurantaan liittyvät asiakirjat
- lyhyet katsaukset nykytilanteesta kultakin sektorilta (turvallisuus, KKS ym.)
- tietoa erityisryhmien tilanteesta – ulkomaalaiset, romanit ja alaikäiset – sijoittaminen osastolle, toiminnot ja sopeutuminen vankiyhteisöön
- tutkintavankien sijoittaminen osastoille ja TVL 3:1 §:n erillään pitämistä koskevien säännösten huomioiminen sijoituspäätöksissä
- lähityösuunnitelma ja ohjelmaesite (jos tehty)
- rangaistusajan suunnitelmien seurannasta vastaavien virkamiesten nimet ja heidän työnjakonsa (onko esim. vankiosastoittain)
- kymmenen uusinta järjestysrikkomuksista kirjattua ilmoitusta sekä kaikki kuhunkin ilmoitukseen liittyvät asiakirjat, joista selviää, miten ilmoitusta on käsitelty ja mitä siitä on seurannut

Jäljempänä käsitellään erikseen joitakin ennakkoaineistoon liittyviä seikkoja.

Vankilasta pyydetyn aineiston lisäksi käytettävissä olivat

- vankilukuilmoitukset (16.3., 1.5. ja 16.5.2017)
- poistumislupatilasto (huhtikuu 2017)
- eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian edellisten tarkastusten pöytäkirjat (4010/3/10 ja 1752/3/13)
- Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tarkastuskertomus (3/043/2011)
- diaaritiedot vireillä olevista ja vuosina 2016–2017 päätetyistä Vaasan vankilaa koskevista kanteluista
- Kriminaalihuollon tukisäätiön kriminaaliasiamiesten toiminnassa saatuja tietoja ja havaintoja Vaasan vankilasta

Tarkastuksella oli päätetty kiinnittää huomiota erityisesti pakkokeinolain mukaisten erilläänpitorajoitusten kohteena oleviin tutkintavankeihin, omasta pyynnöstään erillään asuviin vankeihin, eristysosastolla, matkaselliosastolla tai muutoin hyvin suljetuissa olosuhteissa oleviin vankeihin sekä naisvankeihin ja ulkomaalaisiin. Alaikäisiä vankeja ei tarkastuspäivänä ollut. Lisäksi oikeusasiamiehen kanslian vuoden 2017 teema on oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin. Tarkastuksilla otetaan huomioon myös vammaisten henkilöiden oikeudet, kuten esteettömyys ja saavutettavuus.

3

Vankien kanssa käydyt keskustelut

Vankilaa oli pyydetty ennakolta laittamaan vankien nähtäville kolmella kielellä laadittu tiedote keskustelumahdollisuudesta tarkastajien kanssa sekä huolehtimaan siitä, että myös suomen, ruotsin tai englannin kieltä taitamattomat vangit saavat tiedon asiasta.

Kaikki tiedotteen perusteella etukäteen keskusteluun ilmoittautuneet viisi vankia saapuivat keskustelemaan.

Lisäksi tiloja tarkastettaessa keskusteltiin tarkastajien aloitteesta vankien kanssa seuraavasti.

- Yhden naistutkintavangin kanssa. Toinen paikalla ollut naistutkintavanki ei ollut kiinnostunut keskustelemaan
- Neljän ulkomaalaisen vangin kanssa käyttäen apuna arabian kielen ja kurdin kielen tulkkeja
- Yhden erilläänpitorajoitusten kohteena olevan tutkintavangin kanssa (2. kerros, pohjoispää) sekä kahden muun vangin kanssa

Keskusteluista on laadittu erilliset muistiot (asianhallintajärjestelmässä asiakirjat nro 17,19, 20 ja 21). Keskustelut ovat luottamuksellisia ja niistä laaditut muistiot ovat salassa pidettäviä muun muassa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 15 kohdan perusteella. Joitakin vankien keskusteluissa esiin ottamia aiheita käsitellään kuitenkin jäljempänä. Näissä tapauksissa vanki on antanut luvan ottaa asia esille.

Tarkastuksen aikana yksi vanki jätti kantelun (EOAK/3457/2017).

4

Henkilökunnan tapaaminen

Tarkastajien kanssa kävi keskustelemassa neljä henkilökuntaan kuuluvaa. Keskustelusta on laadittu erillinen muistio (asianhallintajärjestelmässä asiakirja nro 14). Ylimmän laillisuusvalvojan tarkastuksilla käytävät keskustelut ovat luottamuksellisia ja niistä laaditut muistiot ovat salassa pidettävä muun muassa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 15 kohdan perusteella. Keskustelijat toivoivat kuitenkin, että heidän esittämäänsä henkilöstöongelmia käsiteltäisiin johdon kanssa.

Keskustelussa todettiin, että vastuu mahdollisista toimenpiteistä on ensisijaisesti laitoksen johdolla, mahdollisesti aluekeskuksen ja keskushallintoyksikön tuella. Eräitä ongelmatilanteita onkin vuosien aikana käyty läpi, mutta toimet eivät ole ratkaisseet ongelmia. Apua on haettu myös työterveyshuollosta ja työsuojelun kautta. Laitoksessa on äskettäin tehty työsuojelutarkastus. Työsuojeluviranomaiset ovat pöytäkirjassaan edellyttäneet toimenpiteisiin ryhtymistä. Pöytäkirja pyydettiin lähettämään apulaisoikeusasiamieheen nähtäväksi.

Henkilökunnan toiveen mukaisesti asiasta keskusteltiin johtajan kanssa (asiakirja nro 15). Hänen mukaansa jatkotoimista on osittain jo sovittu ja niitä on myös vielä suunnitteilla. Tarkastuksen jälkeen henkilökunnan ja johtajan kertomasta keskusteltiin Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtajan kanssa.

5

Tiloihin tutustuminen

Vankilan tilojen yleisilme oli siisti ja suhteellisen hyväkuntoinen. Tarkastajat tutustuivat seuraaviin tiloihin. Tiloista tehdyistä havainnoista kerrotaan myös jäljempänä apulaisoikeusasiamies Pajujan kannanotot sisältävässä jaksossa 8.

Toisessa kerroksessa on kaksi suljettua osastoa. Kerroksen pohjoispään osastolla, joka toimii myös eristysosastona, sijaitsee **kaksi naistutkintavangeille tarkoitettua selliä** ja erilläänpitorajoitusten kohteena olevien miesvankien sellejä sekä kameravalvottu selli, jossa laitetaan täytäntöön muun muassa kurinpitörangaistuksia. Myös **virtsanäytteiden antamiseen tarkoitettu tila** sijaitsee pohjoispäässä. Näytteen antamista voidaan valvoa peililasin läpi (näkyvissä kuvassa oikealla). Kerroksen eteläpäässä olevalla osastolla on pääosin omasta pyynnöstään erillään pidettäville vangeille tarkoitettuja sellejä.

Valvomattomia tapaamisia varten oli tilava ”huoneisto”, jossa oli erikseen oleskelutila, keittiö, makuuhuone ja kylpyhuone (kuvat alla). Henkilökunnan kertoman mukaan tapaamisen voi yleensä saada noin kerran kuukaudessa, mutta jos tapaamisen haluaa viikonloppuna odotusaika voi joskus olla pidempi, noin kuusi viikkoa.

Kirjasto oli hyvin järjestetty. Kirjallisuutta oli suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, viroksi ja venäjäksi. Kirjastoa hoitaneen vangin mukaan kirjastoon hankitaan jatkuvasti uutta aineistoa, minkä lisäksi kaukolainaus Vaasan kaupunginkirjaston kanssa toimii erinomaisesti. Kirjastossa oli myös laaja dvd-valikoima. Kirjaston hoitajan mukaan kirjastoon ei tule sanomalehtiä, mutta Mikrobitti ja Tekniikan maailma ovat luettavissa. Lakikirjat Suomen laki I–III vuodelta 2016 olivat kirjastossa. Erillisiä vankeja koskevia säännöksiä ei sen sijaan ollut löydettävissä. Oikeusasiamiehen vuosikertomukset vuosilta 2010, 2012, 2013 ja 2015 löytyivät hyllystä.

Osastoilla keskusteltaessa henkilökunta kertoi, että jokaiselle osastolle tulee sanomalehtiä, Pohjalainen, Ilkka ja Helsingin Sanomat. Vankilaan tulee myös Vasa Bladet.

Vastaanotto-osasto vaikutti tiloiltaan toimivalta. Vaikutti myös siltä, että vangit pääsevät säännöllisesti ja riittävän usein, eli ainakin kerran viikossa, asioimaan vastaanotto-osastolla omaisuuteensa liittyvissä asioissa. Kysyttäessä henkilökunta kertoi, että vanki saa halutessaan oikeudenkäyntiasiakirjat haltuunsa ja omaan selliinsä luettavaksi. Henkilökunnan kanssa keskusteltiin lisäksi vankien omaisuuden haltuun antamista ja sen epäämistä koskevista menettelytavoista sekä toimintatavoista vangin saapuessa vankilaan.

Vastaanotto-osaston henkilökunta kertoi, että vangin haltuun annetaan omaisuutta hallussapitoluettelon perusteella. Vangit saavat myös tietyn määrän omia vaatteita. Huppareita ja jengitunnuksilla varustettuja vaatteita ei anneta vankien haltuun. Rikosseuraamuskeskus tekee päätöksen omaisuuden haltuun antamisen epäamisestä, jos päätöstä tarvitaan. Käytännössä päätöksiä tehdään hyvin vähän.

Vankien maksukortit säilytetään vastaanotossa, josta ne haetaan laitosmyymälään ostosten tekemistä varten. Maksukortin käyttöönotossa oli ollut hankaluuksia muun muassa kielen vuoksi. Ulkomaalaisille vangeille maksukortin käyttöä on vaikea selittää. Omaiset saavat nykyisin siirrettyä rahaa suoraan vangin maksukortille eikä käteistä rahaa enää oteta vastaan tapaamisissa. Kuitenkin rahaa tulee edelleen myös kirjeissä. Tällaiset rahat talletetaan vangin maksukortille. Vastaanoton henkilökunta pelkäsi väärinkäytöksiä, kun maksukortit annetaan vankien haltuun.

Vastaanotto-osaston yhteydessä on kolme **matkaselliä**, joista kahdessa on neljä vuodepaikkaa kummassakin ja yhdessä on kuusi vuodepaikkaa. Matkasellit vaikuttivat pinta-alaltaan hyvin pieniltä niihin sijoitettavien vankien määrään nähden. Vankilan **pienempi ulkoilupiha** on tarkoitettu matkaselli-osastolla ja eristysosastolla olevien vankien käyttöön (viereinen kuva).

Kuntosali (viereinen kuva) oli pienehkö. Vankien kanssa keskustellessa he toivat esiin, että laitteet olisivat huonokuntoisia, osin rikki, eikä niitä huollettaisi. Vankilassa on myös **musiikkihuone**, jossa on muun muassa bänditoimintaa, jota ohjaava henkilö tulee vankilan ulkopuolelta.

Suuremmalla ulkoilupihalla oli lentopalloverkko ja joitakin kuntoiluvälineitä (viereinen kuva).

Vankilan **tapaamistilat**, lukuun ottamatta valvomattoman tapaamisen tiloja, sijaitsevat pohjakerroksessa. Valvotun tapaamisen tapaamistilassa (ensimmäinen kuva alla) vankien ja tapaajien välissä on matalahko pleksi. Vankilassa ei ole erillistä tilaa valvotuille lapsitapaamisille, vaan ne järjestetään valvottujen tapaamisten tilassa siten, että tilassa on kerrallaan vain yksi vanki tapaajineen. Tapaamistilassa oli pienehkö lukittu kaappi, jossa olevan tekstin mukaan kaapissa on leluja lapsia varten. Muutoin lapsia ei ollut sisustusratkaisuisissa huomioitu. Pohjakerroksessa on myös tila, jossa koskettaminen on estetty rakenteellisin estein sekä asianajajien vierailuihin ja poliisin kuulustelutilaksi tarkoitettu huone (toinen kuva alla).

Suljetun vankilan avoimimmat osastot sijaitsevan vankilan **neljännessä kerroksessa, jonka yhdessä siivessä on avo-osasto ja kahdessa tavalliset asuinosastot**. Henkilökunnan mukaan avo-osaston vangeille on mahdollisuus saunaan päivittäin ja muilla osastoilla viikoittain.

Vankilassa on kaunis **kirkko** ja viihtyisä avo-vankilaosasto. **Avovankilaosaston ulkoilupiha** on tarpeettoman suljettu laitoksen luonne huomioiden (viereinen kuva).

Avovankilaosaston asuinhuoneet olivat tarkoituksenmukaiset (viereinen kuva). Avovankilaosasto on savuton. Vangit voivat tupakoida ulkona. Osaston vangit valmistavat aamu- ja iltapalan omatoimisesta. Avovankilaosaston kanssa samassa rakennuksessa sijaitseva **liikuntahalli** on aiemmin ollut myös vankilan ulkopuolisten käytössä, mutta tästä on luovuttu.

6

Eräät vankilan johdon antamat tiedot ja esiin ottamat asiat

Vankilaan on aivan äskettäin perustettu pieni, 8–10 paikkainen tutkintavankiosasto, mikä ei ollut käynyt ilmi vankilan toimittamasta ennakkoaineistosta. Keskusteluissa tuli esiin, että tutkintavankien määrä vaihtelee noin 15 ja 45 vangin välillä. Tutkintavankien määrän ennakointi on mahdotonta. Vankilan ja Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen välillä on käyty keskusteluja siitä, miten vankimäärä saadaan pidettyä sopivana. Arviointikeskus on todennut tämän hyvin haasteelliseksi.

Apulaisjohtaja kanssa keskusteltiin tuomioistuimen tutkintavangeille määräämistä rajoituksista. Hänen mukaansa rajoitusten poistamisesta tai vähentämisestä ei aina ilmoiteta vankilalle, vaan niitä joudutaan kyselemään poliisilta. Kyse ei ole vain rajoitusten kohteena olevien vankien oikeuksista, vaan rajoitukset sitovat työvoimaa ja vaikuttavat siten vankilan toimintamahdollisuuksiin ja kaikkiin vankeihin. Keskustelussa todettiin, ettei rajoituksia tule pitää voimassa yhtään kauempaa tai tiukempina kuin on ehdottoman välttämätöntä. Valtioneuvoston esitutkinnasta ja pakkokeinoista antaman asetuksen mukaan toimenpiteestä päättäneen viranomaisen on viipymättä ilmoitettava tutkintavangin säilytyspaikkaan, jos tutkintavangin yhteydenpitoa on rajoitettu, yhteydenpidonrajoittamista koskevaa päätöstä on muutettu tai se on kumottu. Edellä mainitun mukaisesti on selvää, että viranomaisen vastuulla on ilmoittaa vankilaan tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamista koskevista päätöksistä mahdollisimman pian. Kyseessä on yleinen, muissakin tutkintavankiloissa esiin tuleva ongelma.

Tarkastuspäivänä vain yksi tutkintavanki oli sijoitettuna erilleen muista vangeista pakkokeinolain mukaisten rajoitusten toteuttamiseksi. Hän oli lisäksi itse pyytänyt saada olla erillään muista. Apulaisjohtajan mukaan tutkinnallisista syistä erillään pidettäviä tutkintavankeja on yleensä 2–4.

Omasta pyynnöstään erillään asuvia, 2. kerroksen eteläpään sijoitettuja tutkintavankeja ja vankeja oli yhteensä kahdeksan. Pisimpään erillään olleet olivat tulleet osastolle lokakuussa 2016.

Matkaselliosastolla oli tarkastuspäivänä neljä vankia. Apulaisjohtajan mukaan vangin matkasellissä viettämä aika pyritään minimoimaan, mutta joskus on tilanteita, ettei asuinosaistoilla ole tilaa tai vankia ei hänen oman turvallisuutensa vuoksi voida siirtää asuinosaistolle.

Tarkastuspäivänä vankilassa ei ollut alaikäisiä vankeja. Johtajan mukaan alaikäisten sijoittaminen on ongelmallista. Heitä ei kyetä asuttamaan erillään muista vangeista.

Vankilassa ei ole liikuntaesteiselle sopivaa selliä eikä vankila muutoinkaan ole esteetön. Vankilaan ei esimerkiksi tehty peruskorjauksen yhteydessä edes hissiä.

- Johtaja otti esiin muun muassa seuraavia asioita.
- Virtsanäytteiden pikatestitulosten varmistaminen laboratoriossa kestää kauan. Varsinkin, jos kyseessä on niin sanottu laaja seula, varmistus voi kestää kolmekin viikkoa.
- Yhdistelmäjohtajan tehtävä on työläs eikä johtaja pysty olemaan eri työpisteissä riittävästi.
- Keskushallinnosta olisi hyvä saada enemmän oikeudellista ohjausta, erityisesti ylimmän laillisuusvalvojan ratkaisuihin liittyen.

7

Loppukeskustelu

Johtajan kanssa keskusteltiin muun muassa seuraavista seikoista.

- vangin mukaan toverikuntaa ei olisi saanut perustaa. Ilmeisesti kyseessä on vangin väärinkäsitys. Johtajan mukaan vankien aloite toverikunnan perustamisesta on tehty hiljattain ja johtaja on sen jälkeen ollut poissa työpaikalta.
- irakilaisilla vangeille ei ole ollut mahdollisuudesta pitää yhteyttä omaisiin videoyhteyden välityksellä tai puhelimitse eikä vankilassa heidän mukaansa kertaakaan ollut käytetty tulkkia heidän kanssaan asioimiseen.
- ulkomaalaisen vangin jalkaan oli tullut vamma, johon vanki ei kertomansa mukaan ollut saanut hoitoa. Johtaja lupasi selvittää asian.
- ruokailuvälien pituus ja ruokailuajan lyhyys
- psykologin puuttuminen vankilasta. Johtajan mukaan hakemuksia ei ole tullut. Mahdollisuus nostaa psykologin palkkaa on ollut esillä aluekeskuksen kanssa.
- maksullisten tv-kanavien hankkiminen vankilaan, millä nykyistä paremmin mahdollistettaisiin tv-ohjelmien seuraaminen ulkomaalaisille vangeille.
- Naisosaston sellien ahtaus, naisvankien tilanne ylipäättään ja wc:n oven puuttuminen kahden hengen sellistä.
- päihdekuntoutuksen tarjoaminen

8

Havainnot ja apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Tarkastushavainnot esiteltiin apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuojalla. Hän totesi niistä seuraavaa.

8.1

Valvontaviranomaisten yhteystiedot ja muun tiedottamisen ajantasaisuus

Vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki asettavat vankilalle veloitteen antaa vangeille tietoja heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Tähän veloitteeseen kuuluu osana se, että vangeilla on tieto niistä viranomaisista, jotka valvovat vankiloiden toimintaa. Asiasta säädetään tarkemmin vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 39 §:ssä. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on laatinut ja toimittanut vankiloihin näistä viranomaisista luettelon, jonka pitäisi olla kaikkien vankien nähtävillä esimerkiksi osastojen ilmoitustauluilla.

Luetteloja olikin osastojen ilmoitustauluilla, mutta ainakin niin sanotun kks-käytävän ja 2. kerroksen pohjoispään ilmoitustaululla olevat luettelot eivät olleet ajantasaisia.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan vankilan tulisi huolehtia siitä, että valvontaviranomaisten yhteystiedot ovat ajan tasalla.

Ilmoitustaulujen sisältöä olisi hyvä muutoinkin ajoittain tarkastaa ja poistaa vanhentuneet tiedotteet ja ohjeet. Esimerkiksi toisen kerroksen pohjoispäässä oli esillä ilmeisen vanhentunut rahan lähettämisohje.

8.2 Säädösten saatavuus

Vankeuslain 4 luvun 4 §:ssä säädetään velvollisuudesta pitää vankien saatavilla vankeja koskevia säännöksiä sekä tiedottaa vangeille heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan.

4 § *Säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen*

Vangille on viipymättä hänen saavuttuaan vankilaan tiedotettava sen oloista sekä vankien oikeuksista ja velvollisuuksista. Tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä vankilassa olevien vankien tarpeiden mukaan.

Ulkomaiselle vangille on tiedotettava 13 luvun 15 §:n mukaisesta mahdollisuudesta olla yhteydessä kotimaansa edustustoon. Ulkomaiselle vangille on mahdollisuuksien mukaan annettava myös tulkitsemisapua. Viittomakieltä käyttävälle tai vammaisuuden vuoksi tulkitsemisapua tarvitsevalle vangille on annettava tarpeellista tulkitsemis- ja käännösapua. (7.8.2015/1070)

Vankien saatavilla on oltava kokoelma vankeja koskevista laeista, asetuksista ja muista säännöksistä.

Vankeja koskevien säännösten saatavuus ja kattavuus on varmistettava. Vangeilla tulee olla tieto siitä, mistä ja miten vankeja koskevat säännökset ovat saatavissa. Säännösten tulee myös olla ajan tasalla.

Laillisuusvalvontakäytännössä on katsottu, että saatavilla tulee olla ainakin vankeuslaki, tutkintavankeuslaki, valtioneuvoston asetukset vankeudesta ja tutkintavankeudesta sekä laki valvotusta koevapaudesta. Myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön antamat määräykset ja ohjeet ovat merkityksellisiä vankien kohtelulle samoin kuin hallinnon yleislait, kuten hallintolaki, jota rikosseuraamusalalla tulee noudattaa. Säännösten lisäksi tulee antaa tietoa vankilan toiminnasta ja käytännöistä siten, että vangit eivät jää niistä epätietoisiksi.

Vastaanotto-osastolla keskusteltessa syntyi vaikutelma, että vankilaan saapuvalla vangille annetaan tulo-opas ja mahdollisesti vankilan järjestyssääntö vain hänen sitä pyytäessään. Henkilökunnan näkemys oli, että vangin asuinosaston kerrosvartija voi kertoa tarkemmin vankilan käytännöistä.

Tarkastajien havaintojen mukaan joillakin osastoilla ei ollut näkyvillä osaston päiväjärjestystä tai esillä olevat päiväjärjestykset olivat useita vuosia vanhoja eikä niiden voimassa olosta ollut varmuutta. Erään vangin mukaan hänellä oli sellissään järjestyssääntö. Hän ei ollut saanut muuta tietoa eikä hän ollut nähnyt osaston päiväjärjestystä, minkä vuoksi hän ei ollut tiennyt, että hänen olisi tullut aamulla pyytää pääsyä kirjastoon.

Johtajan mukaan vankilassa on koottu 12 kansiota, joissa on olennaisimmat lait sekä luettelo keskushallinnon määräyksistä ja ohjeista, yksi kansio joka osastolle. Osastoilla keskusteltaessa kävi ilmi, ettei ainakaan kaikilla vartijoilla ollut tietoa kansioden olemassa olosta. Johtaja on tarkastusta seuraavana päivänä lähettänyt oikeusasiamiehen kansliaan tiedoksi vankilan henkilökunnalle samana päivänä antamansa ohjeistuksen kansioden sisällön viikoittaisesta tarkastamisesta.

Apulaisoikeusasiamies saattaa vankilan tietoon näkemyksensä, että tarkastushavaintojen perusteella säädösten saatavuudessa ja ajantasaisuudessa ja muussa vankilan oloista tiedottamisessa oli parannettavaa. Niin vankien kuin henkilökunnankin tulisi tietää, mistä säädökset ovat löydettävissä. Lisäksi vankien saatavilla tulee olla tulo-opas, järjestyssääntö ja osaston päiväjärjestys ja vankien tiedossa tulee olla, missä ne ovat. Parhaiten vanki voi perehtyä niihin, jos hän saapuessaan saa oman kappaleen asiakirjoista. Vankilassa olisi myös syytä käydä läpi, kenen vastuulla on saapuvan vangin opastaminen ja asiakirjojen antaminen vangille näiltä osin.

8.3

Naistutkintavankien asema

Vaasan vankila toimii tutkintavankiloista annetun oikeusministeriön asetuksen (13.12.2011/1336) mukaan naisille tarkoitettuna tutkintavankilana. Vankeusrangaistusta suorittavia naisvankeja vankilaan ei sijoiteta. Naistutkintavangeille on varattu 2. kerroksen pohjoispään eristys/suljetulta osastolta kaksi selliä. Vankilukutilaston mukaan naisille on kolme paikkaa, eli toiseen selleistä majoitetaan tarvittaessa kaksi naista. Naisille tarkoitettut sellit ovat samalla käytävällä miehille tarkoitettujen sellien kanssa. Erillisiä, naisille tarkoitettuja sellien ulkopuolisia tiloja ei ole.

Oheisissa kuvissa on selli, jossa siinä tarkastuspäivänä asuneen naisen mukaan on hänen vankilassa oloaikanaan asunut kahteen kertaan hänen kanssaan myös toinen vanki. Toisella kerralla samassa sellissä asuminen kesti hänen mukaansa seitsemän päivää ja toisella kerralla 12 päivää.

Selli todettiin varsin pieneksi jopa yhdelle vangille. Sellin wc-tilan ja asuintilan välillä ei ole ovea. Käytävissä ei ole tarkkoja tietoja sellin pinta-alasta, mutta vaikutti varsin selvältä, että selli, jota on käytetty kahden vangin majoittamiseen, on siihen liian pieni sekä Rikosseuraamuslaitoksen oman määräyksen¹ että kansainvälisten suositusten² mukaan. Sänkyjen välinen etäisyys mitattiin, ja se oli hieman alle yksi metri. Tutkintavankeuslaki edellyttää, että tutkintavankeja kohdellaan ihmisarvoa kunnioittaen. Lähes ympärivuorokautinen oleskelu suljettuna näin pieneen tilaan yhdessä toisen henkilön kanssa ei sitä ole. Vangin hyvään kohteluun kuuluu myös mahdollisuus asioida wc:ssä yksityisyytensä säilyttäen. Wc-tilan tulee olla erotettu asuintilasta ovella tai muulla vastaavalla esteellä.

Apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan naistutkintavangeille varattuihin sellisiin ei tule majoittaa kuin yksi vanki selliä kohti.

Naisten sijoittaminen Vaasan vankilaan nykyisten tilojen kaltaisiin tiloihin on muutoinkin kestäväntöntä.

¹ Vankien asuminen ja perushuolto; Rikosseuraamuslaitoksen määräys dnro 19/004/2010

² Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards (CPT/Inf (2015) 44)

Tutkintavankeuslain mukaan tutkintavangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestyksen säilyminen välttämättä vaativat. Tutkintavankeja ei myöskään saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan mm. sukupuolen perusteella. Tutkintavankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen (TVL 1 luvun 4 ja 5 §). Tutkintavanki on sijoitettava eri vankilaan tai eri osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit ja miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa (TVL 3 luku 1 §).

Tasa-arvovaltuutettu on Hämeenlinnan vankilan naisvankeja koskevassa lausunnossaan 18.1.2016 (Dnro TAS/196/2015) todennut mm. seuraavaa:

– – toimenpiteiden taloudellinen tarkoituksenmukaisuus ei saa johtaa syrjintään sukupuolen perusteella. Myöskään taloudellisten voimavarojen rajallisuus ei ole hyväksyttävä peruste sille, että resurssit jaettaisiin epätasaisesti sukupuolen perusteella. Tasa-arvovaltuutettu toteaa, että Rikosseuraamuslaitoksen on pyrittävä varmistamaan, että naisvankien kohtelu vankilassa vastaa miesvankien kohtelua kaikilta niiltä osin, joissa nais- ja miesvankeja voidaan pitää samassa asemassa olevina. Mikäli havaitaan, että naisvankien kohtelu ei vastaa miesten kohtelua, tulee käytäntöjä muuttaa yhdenvertaisiksi.

Naistutkintavangin kertoman mukaan sellin ulkopuolista aikaa on tunnin ulkoilu, mahdollisuus käydä kuntosalilla kaksi kertaa viikossa ja mahdollisuus käydä kirjastossa. Hän ei ole päässyt töihin, vaikka haluaisi. Hän on lähes ympärivuorokautisesti sellissään. Myös tarkastajien ja johtajan välisessä keskustelussa todettiin, että käytännössä naistutkintavankien sijoitus vastaa eristystä.

Muutaman naispaikan sijoittaminen muutoin miehille tarkoitettuun vankilaan on osoittautunut yleisemminkin erittäin ongelmalliseksi. Kun naisvangeille osoitetaan paikkoja eri puolille Suomea ja kun naispaikkojen määrä vankilaa kohti on pieni, tulee huolehtia siitä, että naisten olosuhteet ovat tiloiltaan ja toiminnoiltaan kelvolliset ja yhteneväiset miesvankien kanssa. Erään toisen vankilan tarkastuksen yhteydessä tuli ilmi esimerkiksi, että naiset välttelivät ulkoiluun menoa sen vuoksi, että miehet näkivät heidät osaston ikkunoista ja olivat kommentoineet henkilökohtaisuuksia huudellen. Vaasan vankilan ja monien muiden pienten naisosastojen kohdalla vakava ongelma on, että naiset voivat joutua häirinnän kohteiksi. Naisten ulkoilu, ja muikin sellin ulkopuolinen aika, tulee toteuttaa siten, että naiset voivat tuntea olonsa turvalliseksi eivätkä joudu altistumaan epäasialliselle käytökselle. Esimerkiksi ulkoilun osalta tämä tarkoittaa sitä, että miesten selleistä ja osastojen tiloista ei tulisi olla näköyhteyttä eikä varsinkaan huutelumahdollisuutta alueelle, jossa naiset ulkoilevat.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että naistutkintavankien tilanne Vaasan vankilassa on lain ja ihmisarvoa kunnioittavan kohtelun vastainen ja myös selvästi heikompi kuin miestutkintavangeilla. Tutkintavangilla tulee olla mahdollisuus sellin ulkopuolella vietettävään aikaan ja mielekkääseen tekemiseen. **Apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan naistutkintavankien sijoittaminen nykyisen kaltaisiin tiloihin tulisi lopettaa. Jos Vaasan vankilassa halutaan olevan paikkoja naistutkintavangeille, heidän asuinolosuhteensa, mahdollisuutensa viettää aikaa muiden naistutkintavankien kanssa sekä mahdollisuutensa vapaa-ajan ja muuhun toimintaan tulee järjestää asianmukaisesti.**

Vankilan mahdollisuudet asian hoitamiseksi vaikuttavat vähäisiltä. Vankila on muutonkin ainakin ajoittain ylliasuttu. Asianmukaisen asuinosaon ja sellin ulkopuolisen mielekkään ajankäytön järjestäminen naistutkintavangeille olisi nykyisellä vankipaikkamäärällä ja nykyisissä tiloissa ilmeisen vaikeaa ellei mahdotonta. Kyse on viime kädessä Rikosseuraamuslaitokselle kuuluvasta vankipaikkojen määrittelystä ja oikeusministeriölle kuuluvasta tutkintavankiloiden määrittelystä.

8.4

Kurinpitörangaistuksen, tarkkailun ja eristämistarkkailun täytäntöönpano-olosuhteet ja kameravalvonta

Kurinpitörangaistuksena määrätty yksinäisyys laite-taan täytäntöön kuvissa näkyvässä eristysseissä. Selliä on mahdollista valvoa kameralla. Tarkastajille jääneen käsityksen mukaan tätä selliä käytetään myös tarkkailun ja eristämistarkkailun toimeenpanossa.

Sellissä ei ole kalusteita. Sellin lattialla on ohut patja. Selliä on pidettävä olosuhteiltaan sopimattomana yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanoon. Yksinäisyysrangaistuksen sisältönä on vangin sijoittaminen rangaistuksen ajaksi erilleen muista vangeista ja rangaistus sisältä vankeuslain 15 luvun 8 §:n ja tutkintavankeuslain 10 luvun 8 §:n mukaan omaisuuden hallussapidon, yhteydenpidon, kirjaston käytön radio- ja televisio-ohjelmien sekä harraste ja vapaa-ajan toiminnan rajoittamisen. Yksinäisyysrangaistus ei lain mukaan sisällä muutoin normaalista vankeudesta poikkeavia ankarampia olosuhteita esimerkiksi sijoittamista kalustamattomaan selliin, jossa vanki joutuu oleskelemaan ja nukkumaan lattialla eikä pysty syömään pöydän ääressä istuen.

Apulaisoikeusasiamies katsoo, että yksinäisyysrangaistuksia ei tule panna täytäntöön Vaasan vankilan eristysseissä kaltaisissa olosuhteissa. Vastaavasti pidettäessä vankia erillään järjestysrikkomuksen selvittämistä varten eristysseissä kaltaiset olosuhteet ovat sopimattomat, ellei vangin käytös poikkeuksellisesti edellytä niitä.

Eristämistarkkailun ja tarkkailun osaltakaan ei pääsääntöisesti ole perusteita sille, että sellissä ei ole minkäänlaisia, ei edes kiinteitä kalusteita. Yksinkertainen kiinteä kalustus ei yleensä voine olla este turvallisuudelle ja riittävälle valvonnalle.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että kyseistä eristysseiliä ei tulisi käyttää muissa tilanteissa kuin silloin, kun kalustamattomuus on selvästi perusteltua.

Kyseisessä eristysseissä on kameravalvonta. Apulaisjohtaja kertoi, että tilanteen mukaan ratkaistaan, onko kamera käytössä vai ei. Ilmeisesti vankien informoimisen tarkoituksessa kameran alapuolella on edellä olevassa kuvassa näkyvä teksti "valon palaessa kameravalvonta on päällä". On hyvä, jos vangeilla on itse mahdollisuus havaita, valvotaanko heitä kameralla vai ei. Koska kameravalvonnan käyttö yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanossa ei kuitenkaan ole lainkaan mahdollista, olisi tämän sellin käyttö kurinpidossa perusteltua lopettaa senkin vuoksi, että kameran olemassaolo lienee informaatioteknistä huolimatta omiaan herättämään vangeissa epäluuloa.

Vankeuslaissa on tarkkailun ja eristämistarkkailun osalta erikseen todettu, että niiden edellyttämää valvontaa voidaan suorittaa teknisin apuvälinein. Teknisellä valvonnalla tarkoitetaan muun muassa kameravalvontaa selliin sijoittamista (HE 263/2004 s. 202). Muualla vankeuslaissa ei ole säännöksiä siitä, että vangin valvontaan sellissä voitaisiin käyttää valvontakame-

raa. Sellin kameravalvonta loukkaa vangin perustuslaissa turvattua yksityisyyden suojaa. Tämän vuoksi se on mahdollista vain silloin, kun siitä on nimenomaisesti säädetty laissa.

Yksinäisyysrangaistuksen suorittamisessa on kyse kurinpitoon liittyvästä toimenpiteestä. Lain esitöissä (HE 263/2004) korostettiin eroa kurinpitoon ja turvaamistoimiin liittyvien toimenpiteiden välillä seuraavasti.

Nykyisin rajanvedossa toisaalta valvonta- ja tarkastustoimenpiteiden ja kurinpitoon liittyvien toimenpiteiden sekä toisaalta turvaamistoimenpiteiden välillä on käytännössä ilmennyt epäselvyyttä. Turvaamistoimenpiteillä puututaan usein varsin voimakkaasti vangin henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Tästä syystä lain tasolla ehdotetaan säädettäväksi nykyistä täsmällisemmin tällaisista toimenpiteistä.

Vankeuslaki, joka tuli voimaan 1.10.2006, selvensi osaltaan kameravalvontaa koskevia säännöksiä sekä saattoi asiaa koskevan sääntelyn perustuslainmukaiseksi sääntelyn laintasoisuuden ja täsmällisyysvaatimuksen kannalta.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että vangin asuttaman sellin kameravalvonta on mahdollista vain turvaamistoimenpiteenä. Yksinäisyysrangaistusta suorittavaa ei voida asettaa kameravalvontaan kurinpitorangaistuksen suorittamisen perusteella.

8.5

Ohjeet kurinpitorangaistuksien, eristämistarkkailun ja tarkkailun täytäntöönpanosta

Apulaisjohtajan kertoman mukaan kurinpitorangaistuksen ja tarkkailun täytäntöönpanosta ei ole annettu henkilökunnalle erillisiä ohjeita. Eristämistarkkailun osalta on olemassa ohjeistusta. Pyydettyessä tarkastajat saivat johtajan antaman valvontahenkilökunnalle osoitetun eristämistarkkailun toimeenpanoa koskevan ohjeen (29.9.2014). Kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanon osalta ei ollut varsinaista ohjetta, mutta tarkastajille esitettiin johtajan vankilan henkilökunnalle lähettämä sähköposti (21.1.2010), jossa erääseen apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuun viitaten todetaan muun muassa, ettei yksinäisyysrangaistusta suorittavaa tule valvoa kameravalvonnalla.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on huhtikuussa 2011 tarkastanut Vaasan vankilan. Tarkastusta seuranneessa jälkitarkastuksessa on suositeltu, valvontahenkilökunnalle olisi kirjalliset ohjeet.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että eristämistarkkailun toimeenpanoa koskeva ohje ei kaikilta osin vastaa nykyistä laissa ja asetuksessa olevaa sääntelyä. Säännökset ovat muuttuneet ja täsmentyneet 1.5.2015. Tarkastajille esitettyssä ohjeessa muun muassa vangin oikeuksia rajoitetaan useilta osin enemmän kuin nykyisen sääntelyn mukana on mahdollista. **Ohje tulee uudistaa vastaamaan nykyistä sääntelyä.**

8.6

Yhteys ulkomailla oleviin omaisiin ja ulkomaalaisten vankien asema muutoinkin

Tarkastuksella kävi ilmi, että Vaasan vankila on sähköisen asioinnin pilottilaitos. Vangeilla on muun muassa mahdollisuus Skype-yhteydellä toteutettaviin videopuheluihin. Kaksi tarkastajien kanssa keskustellutta ulkomaalaista vankia ei kuitenkaan ollut tätä mahdollisuutta saanut eikä siitä edes tiennyt. Vangit olivat hyvin pahoillaan siitä, että heillä ei ollut ollut mitään mahdollisuutta pitää yhteyttä ulkomailla oleviin omaisiinsa.

Muutoinkin vaikutti siltä, että ainakin osa ulkomaalaisista vangeista ei ollut saanut riittävästi tietoa laitoksen toiminnasta. Lähityötä ulkomaalaisten osalta ei ollut toteutettu siten, kuin se kuuluisi toteuttaa esimerkiksi tulkkien käytön ja yhteydenpidon osalta. Vastaanotto-osaston vartijat olettivat osastovartijoiden perehdyttävän vangit ”talon tavoille”, mutta ilmeisesti ainakin suomen kieltä taitamattomat ulkomaalaiset jäivät jokseenkin perehdyttämättä.

Osa ulkomaalaista vangeista koki suomalaisten vankien suhteutuvan heihin vihamielisesti ja rajoitti tämän vuoksi kanssakäymistään muun vankiyhteisön kanssa. Tarkastajille syntyi vaikutelma, että jos ulkomaalaistaustainen vanki rikoksensa laadun tai kulttuurillisten tekijöiden takia pyrkii vetäytymään, niin hän voi eristäytyä henkilökunnan siihen enemmälti puuttumatta.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että vankilassa tulee huolehtia ulkomaalaisten vankien tiedonsaantioikeudesta, tarvittaessa tulkkipalveluja käyttämällä. Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota edellä kerrottuun turvattomuuden kokemiseen, ja pyrkiä löytämään toimintamalleja syrjivään ilmapiiriin puuttumiseksi.

8.7

Vastaanotto-osaston toiminta ja omaisuuden antaminen haltuun

Johtajan kanssa keskusteltaessa hän kertoi, että ellei vangille anneta hänen pyytämäänsä omaisuutta haltuun, vankia ohjataan tekemään pyyntö kirjallisesti, minkä jälkeen vanki saa rikosseuraamuskeskuksen tekemän kirjallisen päätöksen oikaisuvaatimusohjeineen. Vastaanotto-osaston henkilökunnan kanssa keskusteltaessa syntyi kuitenkin vaikutelma, että omaisuuden haltuun antaminen perustuu pitkälti hallussapitoluetteloon ja vakiintuneisiin käytäntöihin, vaikka vangin mahdollisuus saada päätös ja oikaisuvaatimusohje oli myös vastaanotto-osaston henkilökunnan tiedossa. Jäi epäselväksi, arvioidaanko esimerkiksi vaatteiden haltuun antamista yksittäistapauksittain, koska henkilökunnan mukaan kielteisiä päätöksiä tehdään hyvin harvoin.

Apulaisoikeusasiamies kiinnittää vankilan huomiota siihen, että hallussapitoluettelo ja käytännöt eivät saa muodostaa tosiasiallista estettä päätöksenteolle ja muutoksenhauille. Apulaisoikeusasiamies viittaa omien vaatteiden käytön rajoittamisesta suljetussa vankilassa tekemäänsä ratkaisuun (dnro 4353/2/15).

Keskustelussa vastaanotolla työskennelleen henkilökunnan kanssa tuli ilmi, että vieraskielisten vankien kanssa ei aina löydy yhteistä kieltä.

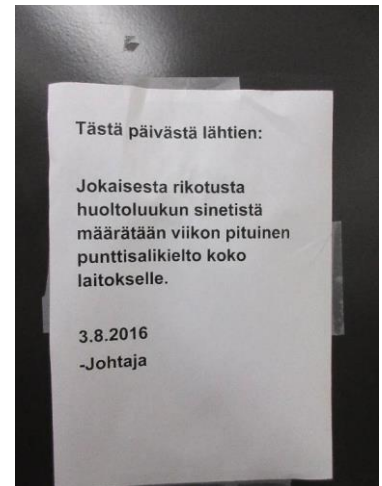
Apulaisoikeusasiamies korostaa vieraskielisten vankien oikeutta tässäkin yhteydessä saada lain edellyttämät tiedot vankilan toiminnasta. Asioiden hoitaminen voi vaatia tulkin käyttämistä. Helpoimmin tulkkaus on järjestettävissä puhelintulkkausena.

8.8

Kollektiivirangaistus

Vankilan kuntosalissa oli esillä kuvassa oleva vangeille osoitettu tiedote.

Vangeille ja tutkintavangeille tulee järjestää vapaa-ajantoimintaa. Toimintaan osallistuminen voidaan kieltää vain laissa säädetyillä perusteilla, muun muassa yksinäisyysrangaistuksen suorittamisen ja erilläänpitorajoitusten kohteena olemisen vuoksi. Rajoitus osallistua vapaa-ajan toimintaan voidaan määrätä myös kurinpitorangaistuksena (oikeuksien menetys).

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan kuvassa olevan ilmoituksen mukaista päätöstä kieltää koko vankiyhteisöltä kuntosalin käyttö määräajaksi ei edellä mainitut säännökset huomioon voi lain mukaan tehdä. Vapaa-ajan toimintaan osallistumista ei voi kollektiivirangaistuksen omaisesti kieltää kaikilta vangeilta. Niin Euroopan neuvoston vankilasääntöjen (sääntö 60.3) kuin Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissääntöjen (sääntö 43.1e) mukaan yhteisrangaistukset ovat kiellettyjä. Apulaisoikeusasiamies ymmärtää, että ilmoituksessa mainittu vahingonteko on ja sen estäminen on ongelmallista. Siihen tulisi kuitenkin puuttua esimerkiksi valvontaa lisäämällä ja vahingonteon seuraamukset tulisi kohdistaa vain siihen syyllistyneisiin vankeihin.

8.9

Matkasellit

Kuten edellä kohdassa 5 on todettu, matkasellit vaikuttivat pinta-aloiltaan pieniltä suhteessa niihin sijoitettuihin vuodepaikkoihin nähden.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön määräyksen Vankien asuminen ja perushuolto (19/004/2010) mukaan useamman vangin sellissä on oltava tilaa vähintään 5,5 m² vankia kohti. Käytettävissä ei ole matkasellin pinta-alatietoja, mutta silmämääräisesti (myös valokuva jäljempänä) vaikutti selvältä, että tila vankia kohti jää keskushallinnon määräyksessä asuintilalta edellytettyä pienemmäksi. Matkasellejä ei edellä mainitun määräyksen mukaan lasketa majoituspaikoiksi eikä niihin saa majoittaa vankeja pysyvästi. Tosiasiassa vangit kuitenkin joutuvat majoittumaan niissä.

Riittävään asuintilaan on ottanut kantaa myös CPT (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment), jonka suosituksen mukaan usean hengen sellissä vähimmäistila on 4 m² vankia kohti, jonka lisäksi tulee olla lisäksi erillinen wc-tila³. Samassa kannanotossa todetaan, että tavoitetila on kuitenkin esimerkiksi neljän hengen majoitustilan osalta vähintään 18 m² ja ettei 12 m² sellissä pitäisi majoittaa enempää kuin kaksi vankia.

³ <http://www.cpt.coe.int/en/working-documents/cpt-inf-2015-44-eng.pdf>

Asuinostolla vanki voi useimmiten asua yhden tai kahden hengen sellissä. Matkaselliosastoilla, kuten Vaasassakin, sellit ovat usein suuremmalle vankimäärälle tarkoitettuja. Usean hengen sellit eivät ylipäättäen ole suositeltavia asuintiloja⁴. Myös Euroopan vankilasäännöt lähtee siitä, että majoittamisen tulisi tapahtua yhden hengen selleissä⁵.

Apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan kaikkien majoitukseen käytettävien tilojen, myös lyhytaikaisessa käytössä olevien, tulee olla riittävän tilavia. Vaasan vankilan matkasellit eivät vaikuta soveltuville niihin sijoitettuja vuodepaikkoja vastaavan suuruisen vankimäärän majoittamiseen. Matkasellien osalta tilantarve vieläpä korostuu, koska matkaselliosastoilla vangeilla ei yleensä ole mahdollisuutta viettää aikaa sellin ulkopuolella.

Vankilan henkilökunnan kertoman mukaan matkasellissä joudutaan ajoittain majoittamaan vankeja sen vuoksi, ettei asuinostolla ole tilaa, mutta vankila pyrkii parhaansa mukaan minimoimaan tämän ajan.

Useita päiviä kestävä matkaselliin majoittamista on laillisuusvalvontakäytännössä arvosteltu jo pitkään. Esimerkiksi silloisen apulaisoikeusasiamies Jaakko Jonkan 11.11.1998 ratkaisemaan kanteluun (1755/4/97) annetussa oikeusministeriön vankeinhoito-osaston lausunnossa on todettu, että vanki oli asutettu matkaselliin viikonlopuksi odottamaan siirtoa toiseen vankilaan. Vankeinhoito-osasto katsoi, ettei useita päiviä kestävä matkasellisijoitus ole suotava, koska muun muassa asuinolosuhteet ja vankien mahdollisuus osallistua toimintoihin poikkeavat vankien normaaleista olosuhteista. Kun vankeinhoito-osasto oli jo saattanut käsityksensä vankilan tietoon, apulaisoikeusasiamiehellä ei ollut aihetta toimenpiteisiin. Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio on puolestaan ratkaisussa 27.8.2003 (1311/4/03) todennut, etteivät matkaselliosaston olosuhteet vastaa asuinostoston olosuhteita: Hän totesi olleen vangin kannalta ongelmallista, että tämä joutui viipymään vankilan matkasellissä useita vuorokausia odottaen jatkokuljetusta määrävankilaan. Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen on Jokelan vankilaa koskevassa ratkaisussaan 13.3. 2009 (1985/4/07) todennut pitävänsä selvänä, että jo matkasellien luonteen vuoksi matkaselliin sijoittamisen tulee rajoittua mahdollisimman lyhyeen.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että matkaselliin sijoittaminen voi tulla kyseeseen vain, jos se on välttämätöntä esimerkiksi vankilaan saapumisen, sieltä pois siirtymisen tai tilapäisen kyseeseen vankilaan siirtämisen tai muun vastaavan lyhytaikaisen syyn vuoksi, esimerkiksi jos vanki on saapunut vankilaan oikeudenkäynnin vuoksi tai tapaamisen järjestämiseksi. Tällöinkin oleskelu matkasellissä tulee pyrkiä pitämään mahdollisimman lyhytaikaisena. **Sijoitus ei saisi johtua siitä, ettei asuinostolla ole tilaa.**

Tämä, kuten moni muukin ongelma, ei liene vankilan omin toimin ratkaistavissa. Vankilalla ei juurikaan ole mahdollisuutta vaikuttaa saapuvaan ja sijoitettavaan vankimäärään.

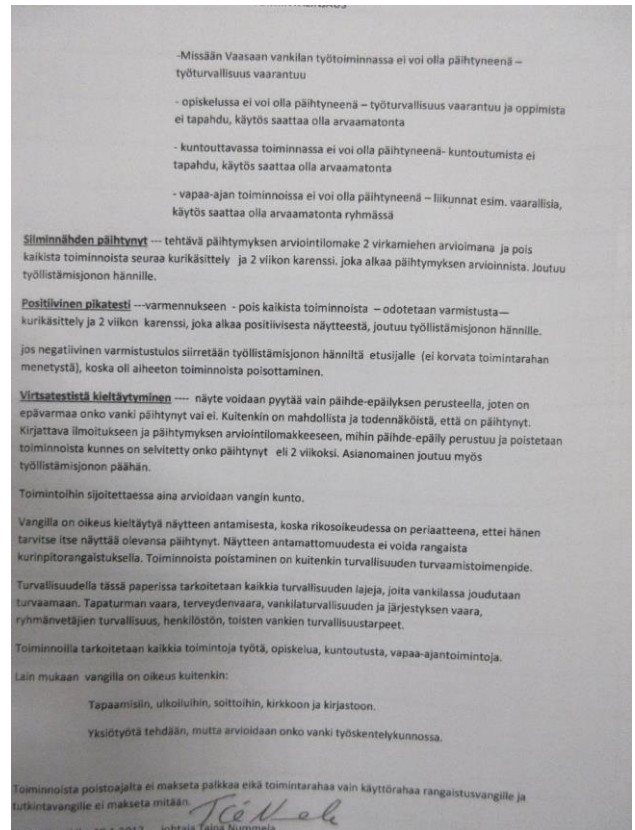
⁴ <http://www.cpt.coe.int/en/working-documents/cpt-inf-2015-44-eng.pdf>, s. 3

⁵ Rule 18.5 of the European Prison Rules (2006): "Prisoners shall normally be accommodated during the night in individual cells except where it is preferable for them to share sleeping accommodation."

8.10 Positiivisen päihdevirtsanäytteen seuraamukset

Vankilan johtaja oli antanut valokuvassa olevan toimintaohjeen (myös asianhallinta-järjestelmässä asiakirjana 22). Valokuva on otettu asuinosaosastolta, jossa ohje oli vankien ja henkilökunnan nähtävänä. Asiakirja on otsikoitu Toimintalinjaus 13.4.2017 ja vankilan johtaja on allekirjoittanut sen samana päivänä.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että toimintalinjaus on monin tavoin ongelmallinen. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan vangin siirtäminen pois kaikista toiminnoista silloin, kun hänen antamansa pikatesti on positiivinen tai hän kieltäytyy antamasta virtsanäytettä, mutta ei kummassakaan tapauksessa ole ulkoisista merkeistä havaittavissa olevasti päihtynyt, ei yleensä ole lain mukainen menettely. Jos vangin sen sijaan voidaan ulkoisista merkeistä havaita olevan päihtynyt, vangin toimintoihin osallistuminen on syytä keskeyttää päihtymyksen ajaksi.

Apulaisoikeusasiamies on 9.10.2014 antanut päätöksen asiassa, jossa oli kyse positiivisen pikatestin vaikutuksesta vangin toimintaan sijoittamiseen suljetussa vankilassa (dnro 4111/4/13). Jäljempänä on selostettu apulaisoikeusasiamiehen kannanotto asiassa. Lisäksi päätös on luettavissa eduskunnan oikeusasiamiehen julkiselta internet-sivulta.

Vankeuslaissa säädetään toimintaan sijoittamisesta ja siitä poistamisesta sekä päihdetestauksesta seuraavaa.

8 luku Toimintaan osallistuminen

1 § Toiminnan tarkoitus ja sisältö

Vankilan järjestämän tai hyväksymän toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan:

- 1) vahvistamalla vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan;
- 2) ylläpitämällä ja parantamalla vangin ammattitaitoa ja osaamista sekä työ- ja toimintakykyä; ja
- 3) tukemalla vangin päihteetöntä elämäntapaa.

Toiminta sisältää työtä, koulutusta tai muita vangin valmiuksia edistäviä toimintoja.

2 § Osallistumisvelvollisuus

Vanki on velvollinen vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan (osallistumisvelvollisuus).

Vanki on kokonaan tai osittain vapautettava osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa, toimintakykynsä tai ikänsä sitä vaatii.

3 §

Toiminnan järjestäminen

Vangille on annettava vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa rangaistusajan suunnitelman toteutumista edistävässä toiminnassa.

Varmuosastolle sijoitetulle vangille on annettava tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa varmuosastolle soveltuvissa toiminnoissa.

Lain 18 luvun 5 §:ssä tarkoitetusta syystä erillään pidettävälle vangille on pyrittävä järjestämään tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa osaston päiväjärjestykseen soveltuvassa toiminnassa.

4 §

Toimintaan sijoittaminen

Vanki on sijoitettava toimintaan ottaen huomioon rangaistusajan suunnitelma, vankilan järjestys ja turvallisuus sekä yhteiskunnan turvallisuus.

12 §

Työaika ja työsuojelu

Vankien työ- ja toiminta-ajan järjestämisessä noudatetaan soveltuvin osin työaikalainsäädäntöä.

Vangin työsuojelussa ja työturvallisuudessa noudatetaan työturvallisuuslainsäädäntöä.

13 §

Osallistumisvelvollisuudesta vapauttaminen määräajaksi

Säännöllisesti toimintaan osallistunut vanki voidaan rangaistusajan suunnitelman toteutuminen huomioon ottaen vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta määräajaksi, enintään neljäksi viikoksi vuodessa.

Rikoksesta syytteessä olevalle vangille on annettava tarpeellinen vapautus osallistumisvelvollisuudesta puolustuksen valmistelemiseksi. Vanki voidaan vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta myös muusta tärkeästä syystä.

Vanki on vapautettava osallistumisvelvollisuudesta myös, jos se on tarpeen määräaikaisen työkyvyttömyyden vuoksi.

14 §

Päätösvalta

Vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista vastaava virkamies päättää 4 §:n mukaisesta sijoittamisesta, 6 ja 9 §:n mukaisesta vankilan ulkopuoliseen toimintaan osallistumisesta sekä 11 §:ssä tarkoitetusta luvan tai sijoituksen peruuttamisesta.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää kuitenkin elinkautista vankeusrangautusta ja rikoslain 2 c luvun 11 §:ssä tarkoitetun koko rangaistusta suorittavan vangin siviilityöluvasta, opintoluvasta ja sijoituksesta ulkopuoliseen laitokseen. (17.6.2011/735)

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön päätöksellä 2 momentissa tarkoitettu päätösvalta voidaan siirtää 1 momentissa tarkoitetulle virkamiehelle. (17.6.2011/735)

Edellä 13 §:ssä tarkoitetusta osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista vastaava virkamies.

16 luku Vankilan tilojen ja vangin tarkastaminen

7 § *Päihitteettömyyden valvonta*

Jos on syytä epäillä, että vanki on alkoholin, muun päihdyttävän aineen taikka rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitetun dopingaineen vaikutuksen alainen, vanki voidaan velvoittaa antamaan virtsa- taikka sylkinäyte taikka suorittamaan puhalluskoe.

Jos päihtymystila on ulkonaisista merkeistä päätellen ilmeinen, näytettä ei edellytetä, ellei vanki sitä vaadi.

Valvomattoman tapaamisen, sopimusosastolle sijoittamisen, poistumisluvan, opintoluvan ja siviili-työluvan, ulkopuolista valvottua toimintaa koskevan luvan sekä avolaitokseen sijoittamisen tai ulkopuoliseen laitokseen sijoituksen ehdoksi voidaan asettaa, että vanki pyydettyä antaa virtsa- tai sylkinäytteen taikka suorittaa puhalluskokeen.

Vangilta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy virtsa- tai sylkinäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta, voidaan määrätä otettavaksi verinäyte.

Apulaisoikeusasiamies esitti asiassa dnro 4111/4/13 seuraavan kannanoton.

”Kantelua selvitettyä kävi ilmi, että käytännöt sen suhteen, miten vangin virtsanäytteestä saatu positiivinen pikatestitulokse vaikuttaa vangin toimintaan sijoittamiseen, ovat Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen suljetuissa vankiloissa hyvin erilaisia, jopa täysin vastakkaisia toisilleen. Rikosseuraamuslaitoksen keskuhallintoyksikön lausunnossa ei ole otettu kantaa siihen, millaisia käytäntöjä muilla rikosseuraamusalueilla on, eikä se muutoinkaan ole tiedossani. Pidän mahdollisena, että tilanne on sama myös Etelä-Suomen sekä Pohjois- ja Itä-Suomen rikosseuraamusalueilla.

Vankeuslain lähtökohta on, että toimintaan osallistuminen on vangin velvollisuus, mutta vangille on myös annettava tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa. Lain mukaan vanki on vapautettava osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa, toimintakykynsä tai ikänsä sitä vaatii. Lisäksi toimintaan sijoitettaessa huomioon tulee ottaa rangaistusajan suunnitelma, vankilan järjestys ja turvallisuus sekä yhteiskunnan turvallisuus.

Vankeja tulee lähtökohtaisesti kohdella eri vankiloissa toisiaan vastaavissa tilanteissa samalla tavoin. Vaikka vankilalla on harkintavaltaa vankia toimintaan sijoitettaessa, vangin toiminnasta pois siirtämiseen tulee olla perusteltu syy. Käytettävissäni olevasta selvityksestä ei käy ilmi, mikä tämä syy olisi ollut niiden vankiloiden mielestä, joissa vanki ei ole voinut jatkaa missään toiminnassa positiivisen pikatestituloksen jälkeen. Voin yhtyä Rikosseuraamuslaitoksen keskuhallintoyksikön, Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen ja sittemmin myös Hämeenlinnan vankilan esittämään näkemykseen, ettei vangin virtsanäytteestä saadun positiivisen pikatestituloksen seuraus aina voi olla toiminnasta pois siirtäminen.

Kantelijan oli päihdetestauksen aikaan vankilan keittiössä valmentavaksi työksi laskettavassa työssä. Työn tarkempi sisältö ei ole tiedossani enkä arvioi, oliko kyseessä sellainen työ, jossa mahdollinen työn ulkopuolinen päihteiden käyttö aiheuttaa työturvallisuus- tai muun vastaavan riskin. Keittiötyö ei liene yleensä sellaista. Ellei turvallisuusriskiä ole ollut, toiminnasta pois siirtäminen ei ole ollut perusteltua. Eri asia on, jos vangin voidaan ulkoisista merkeistä havaita olevan päihtynyt. Tällöin vangin toiminta on syytä keskeyttää päihtymyksen ajaksi.

Vankiloiden käytännöt tulee saada yhtenäisiksi. Rikosseuraamuslaitoksen keskuhallintoyksikkö on lausunnossaan pitänyt ongelmallisena sitä, että laitoksen virkamiehet joutuvat suorittamaan arviointia sen suhteen, onko vanki positiivisesta tuloksesta huolimatta toimintakykyinen ja minkälaisia työtehtäviä ja toimintoja tulisi pitää sellaisina, ettei positiivisen testituloksen antanutta vankia voida enää pitää toiminnoissa hänen toimintakykynsä tasosta riippumatta.

Tämän johdosta totean vangin toimintakyvyn ja riskialttiiden toimintojen arvioimisen osalta seuraavan.

Hyvin suuri osa vangeista on päihdeongelmaisia.⁶ Vangin terveystarkastuksesta on todettu Rikosseuraamuslaitoksen määräyksessä Vankien terveydenhuollon järjestäminen (2/004/2013, voimassa 1.8.2013) kohdassa 3.1 seuraavaa.

"Jokaiselle siviilistä tulevalle vankeusvangille samoin kuin kaikille tutkintavangeille tehdään terveystarkastus kahden viikon kuluessa sekä tavataan tarvittaessa aiemmin.

Poikkeuksena ovat ne vangit, jotka lyhyen tuomion takia sijoitetaan suoraan avolaitokseen, jossa ei ole poliklinikkaa. Terveystarkastuksessa selvitetään mm. akuutin sairaanhoidon tarve. Samassa yhteydessä määritellään työkyky. Mikäli terveydentilaan liittyy sairauden perusteella rajoituksia, kirjataan rajoitukset toimintoihin osallistumisen kannalta esim. "ei pölyisiin töihin", "ei koneiden ääreen", "ei korkeille paikoille" ym. Terveystarkastus tulee aina olla tehtynä sijoitettaessa vankeja työhön tai toimintoihin. Terveystarkastuksessa selvitetään aikaisempia sekä somaattisia että psykiatrisia sairauksia ja päihteiden käyttöä. Terveystarkastuksen tuloste voidaan antaa arviointikeskuksen käyttöön vangin luvalla rangaistuskauden suunnittelua varten.

Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuolto ottaa osaa arviointikeskuksen moniammatilliseen toimintaan vangin rangaistusajan suunnitelman teossa."

Vangin toimintakyky ja mahdollisen päihderiippuvuuden vaikutus työturvallisuuteen tulee ottaa huomioon aina vankia työhön sijoitettaessa. Tähän nähden pidän perusteltuna, että vankiloissa määriteltäisiin, ellei näin ole jo tehty, tarvittaessa työsuojelun ja terveydenhuollon asiantuntemusta omaavien henkilöiden avustuksella, mitkä vankien toiminnat ovat sellaisia, että päihteiden käyttö tai epäily siitä on este niihin sijoittamiselle. Tällöin yksittäisen päihteidenkäyttöepäilyn esiin tullessa ei enää olisi keskushallintoyksikön mainitsemaa ongelmaa siitä, minkälaisia työtehtäviä ja toimintoja tulisi pitää sellaisina, ettei positiivisen testituloksen antanutta vankia voida enää pitää toiminnoissa hänen toimintakykynsä tasosta riippumatta. Lainsäätäjä on työ- ja virkasuhteiden osalta ottanut kantaa siihen, milloin työtehtävät ovat laadultaan sellaisia, että työnantaja saa käsitellä huumausainetestiä koskevaan todistukseen merkittäviä tietoja (laki yksityisyyden suojasta työelämässä). Vangit osallistumisvelvollisuus ei perustu työ- tai virkasuhteeseen, mutta niitä koskevan sääntelyn voitaneen katsoa osoittavan, millaisissa tehtävissä huumausaineiden käytön on ainakin katsottava olevan riski.

Selvyyden vuoksi totean, että vangin ollessa havaittavissa olevalla tavalla päihtynyt päihtymyksen aikainen toimintaan osallistumisen estäminen lienee aina perusteltua, toiminnan laadusta riippumatta. En myöskään käsittele tässä päätöksessäni sitä, voisiko joissakin päihtymysepäilytilanteissa olla peruste

⁶ Päihderiippuvuus on vähintään kymmenkertaista tavallisiin aikuisikäisiin suomalaisiin verrattuna. Alkoholiriippuvuuden lisäksi myös riippuvuus erilaisista huumeista on yleistä. (Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve, Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu 1/2010, s.74)

vankeuslain 15 luvun 14 §:n mukaisesti pitää vanki erillään järjestysrikkomusta selvitetäessä ja päätöstä kurinpitorangeistuksen määräämisestä odotettaessa.”

Apulaisoikeusasiamies on 25.9.2017 antanut saman tyyppistä tilannetta koskevan ratkaisun asiassa EOAK/3965/2016. Hän totesi tuossa päätöksessään, ettei toiminnasta poistamista tule käyttää seuraamuksena (rangaistuksena) positiivisen päihdetestin antamisesta tai testistä kieltäytymisestä. Hän myös kiinnitti vankilan huomiota siihen, että tietystä toiminnasta positiivisen päihdetestin vuoksi pois siirretylle vangille tulisi järjestää asianmukainen mahdollisuus osallistua johonkin muuhun toimintaan.

Yhteenvetona aiemmista kannanotoista voidaan todeta seuraavaa. Yhteenveto, kuten edellä mainitut ratkaisutkin, koskee tilannetta, jossa vangista ei voida havaita ulkoisia päihtymyksen merkkejä.

Tutkimusten mukaan suurimmalla osalla vangeista on päihdeongelma. Vankilalla on velvollisuus järjestää vangeille toimintaa ja vangilla on oikeus osallistua toimintaan. Vankia toimintaan sijoittaessa tulee ottaa huomioon vankilan järjestys ja turvallisuus sekä yhteiskunnan turvallisuus. Vanki on vapautettava osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa, toimintakykynsä tai ikänsä sitä vaatii. Useimmissa vankilan toiminnoissa sen, että vangilla on päihdeongelma, ei voitane katsovan olevan este toimintaan sijoittamiseen. Jos vankilan tarjoamat toiminnot olisivat laajasti sellaisia, että päihdeongelma olisi este vangin osallistumiselle niihin, tulisi vankilassa niiden sijasta järjestää muunlaista toimintaa. Muutoin suurin osa vangeista jäisi vaille toimintamahdollisuutta.

Vangin mahdollinen päihdeongelma tulisi ottaa huomioon jo toimintaan sijoitettaessa. Jos mahdollinen päihteen käyttö on turvallisuusriski, ei päihdeongelmista ehkä kärsivää henkilöä alunpitäenkään ole perusteltua sijoittaa kyseiseen toimintaan. Näin ollen positiivisen päihdetestinkin tulisi vain poikkeuksellisesti johtaa toiminnasta poistamiseen. Ne toiminnot, joihin mahdollisesti päihdeongelmaisen henkilön ei katsota voivan osallistua, tulisi olla vankilassa määriteltä. Kuten jo edellä on todettu, voidaan kysyä, kuinka mielekästä tällaisten toimintojen ylläpitäminen vankilan kaltaisessa ympäristössä ylipäätään on.

Apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan EOAK/3965/2016 kiinnittänyt huomiota myös siihen, ettei toiminnasta poistamista tule käyttää seuraamuksena positiivien päihdetestin antamisesta tai siitä kieltäytymisestä. Vaasan vankilan johtajan laatimassa toimintalinjauksessa mainitut kahden viikon karenssit eivät perustu lakiin. **Apulaisoikeusasiamies toteaa, että toiminnasta poistamista ei voi käyttää rangaistuksen luonteisesti.** Sen sijaan vangille voidaan määrätä itsensä päihdyttämisestä kurinpitorangeistus. Kieltäytyminen virtsanäytteen antamisesta ei kuitenkaan ole kurinpitorangeistus. Pelkästään kieltäytymistä ei voida pitää perusteena kurinpitorangeistuksen määräämiselle.

Toimintalinjauksessa todetaan, että toiminnoilla tarkoitetaan siinä myös vapaa-ajantoimintoja. Vangeille ja tutkintavangeilla on lain mukaan oikeus osallistua vapaa-ajantoimintaan. Osallistuminen voidaan kieltää vain seuraavissa tilanteissa.

Vankeuslaki

11 luku

2 §

Osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin

Vanki saa osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa.

Osallistuminen voidaan kieltää tai sitä rajoittaa, jos vanki:

- 1) on sijoitettu sopimusosastolle tai varmuusosastolle;
 - 2) suorittaa 15 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka
 - 3) on 15 luvun 14 §:ssä tai 18 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuna toimenpiteen kohteena.
- (10.4.2015/393)

Vangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee vapaa-ajan toimintaa taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua vapaa-ajan tilaisuuteen.

Tutkintavankeuslaki

7 luku

1 §

Vapaa-ajan toiminta

Tutkintavanki saa osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa.

Osallistuminen voidaan kieltää tai sitä rajoittaa, jos tutkintavanki:

- 1) suorittaa 10 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka
- 2) on 10 luvun 14 §:ssä tai 13 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuna toimenpiteen kohteena.

Tutkintavangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee vapaa-ajan toimintaa taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua vapaa-ajan tilaisuuteen.

Vankeuslain 11 luvun 2 §:n 3 momenttia on perusteltu seuraavasti:

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi tilanteista, joissa vanki häiritsee vapaa-ajan toimintaa taikka vaarantaa laitoksen järjestystä tai muiden henkilöiden turvallisuutta. Näissä tilanteissa oikeus vapaa-ajan toimintaan voitaisiin kertaluonteisesti evätä. Sama koskisi tilanteita, jossa vanki on päihtynyt. (HE 263/2004, s. 173)

Apulaisoikeusasiamies toteaa olevan selvää, että edellä mainituissa lainkohdissa vapaa-ajan toimintoihin osallistumisen estävällä päihtymyksellä tarkoitetaan vangin tilaa, joka on ulkoapäin havaittavissa. Vastaavasti järjestyksen ja turvallisuuden vaarantamisella tarkoitetaan vangin havaittavissa olevaa häiritsevää tai muulla tavoin poikkeavaa käyttäytymistä, joka konkreettisesti häiritسی tai vaarantaisi vapaa-ajan toimintoja.

8.11

Alaikäisten asema

Tarkastuspäivänä vankilassa ei ollut alaikäisiä vankeja. Henkilökunta kertoi, että silloin kun alaikäisiä vankeja on, heidän pitämisensä erillään täysi-ikäisistä vangeista ei ole mahdollista. Apulaisoikeusasiamies toteaa tämän johdosta seuraavan.

Vankeuslain 5 luvun 2 §:n mukaan alle 18-vuotias vanki on pidettävä erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi. Vastaavasti tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan alle 18-vuotias tutkintavanki on pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Oikeusasiamies on käsitellyt alle 18-vuotiaiden vankien asemaa omana aloitteena (päättös 29.10.2010, dnro 979/2/08). Päätöksessä on todettu muun muassa seuraavaa.

”Säädösten lähtökohtana olevan erilleensijoittamisvaatimuksen perusteena on lapsen turvallisuuden takaaminen ja suojelutarve. Lasten katsotaan olevan haavoittuva ryhmä, johon kohdistuu erityinen niin fyysisen kuin psyykkisenkin kaltoinkohtelun riski, jos heitä ei pidetä erossa aikuisista vangeista. Aikuisista vangeista erilleen sijoitta-

misen on katsottu myös vähentävän alaikäisten vankien rikosten uusimisriskiä ja parantavan heidän mahdollisuuksiaan sijoittua yhteiskuntaan.

Alaikäisten sijoittamiskäytännön ei ennen lainmuutosta katsottu olleen sopusoinnussa lasten oikeuksien yleissopimuksen erillään pidosta asettamien velvoitteiden kanssa (HE 263/2004, s. 89) ja lakia muuttamalla pyrittiin saattamaan lainsäädäntö, ja luonnollisesti myös käytäntö, yleissopimusta vastaavaksi. Lain muutoksen yhteydessä todettiin myös, ettei lapsen edun merkitystä saa sivuuttaa pelkästään sen seikan vuoksi, että sopivia tiloja ei ole käytössä (HE 263/2004, s. 150).

- - -

Alaikäisen erillään pitämisestä voidaan vankeuslain, tutkintavankeuslain ja lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan kuitenkin poiketa, jos lapsen etu vaatii sitä. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen antamaa mahdollisuutta poiketa erilleen sijoittamisesta tulee Lapsen oikeuksien komitean yleisohjeen mukaan tulkita ahtaasti. Myöskin vankeuslain ja tutkintavankeuslain lähtökohtana on mielestäni ollut, että alaikäisten ja täysi-ikäisten yhteen sijoittaminen ei voi olla säännönmukainen tai peräti ainoa ratkaisu.

- - -

Nähdäkseni lähtökohtana tulisi olla, että alaikäisillä on omat majoitustilat, joihin täysi-ikäisillä vangeilla ei ole pääsyä. Tämä ei saa tarkoittaa suljetulle osastolle sijoittamista, jos se samalla merkitsee sosiaalisen kanssakäymisen ja erilaisin toimintoihin osallistumisen estymistä tai lähes täydellistä estymistä.

Taloudellisten voimavarojen, henkilökunnan tai tilojen puute ei ole hyväksyttävä peruste sille, että joko lasten erillään pito ei toteudu tai että heidän mahdollisuutensa olla kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa ja osallistua erilaisiin toimintoihin ovat vähäiset tai niitä ei ole. Sen, että alaikäiset tulee majoittaa täysi-ikäisten vankien majoitustiloista erillisiin tiloihin, ei tule estää sitä, että heillä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja olla kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa. Erilleen majoittaminen ei saa muutoinkaan merkitä eristämisen kaltaisia olosuhteita.

- - -

Muiden alaikäisten puuttuessa vankilasta kokonaan tai heidän määränsä ollessa hyvin pieni on nähdäkseni yleensä alaikäisen edun mukaista ja siten hyväksyttävä, että alaikäiselle järjestettävät toiminnot tapahtuvat valikoidusti yhdessä täysi-ikäisten kanssa.

Alaikäisten ja aikuisten yhteiset toiminnot edellyttävät, että valvonta on riittävää. Tätä on painotettu voimakkaasti myös CPT:n kannanotoissa (muun muassa vierailukäynti Suomeen vuonna 2008, selonteon kohta 83 ja vierailukäynti Portugaliin vuonna 2008, selonteon kohta 42). Korostan vielä riittävän valvonnan tärkeyttä.”

Apulaisoikeusasiamies totesi voivansa yhtyä näihin näkemyksiin. Oikeusasiamiehen päätöksen dnro 979/2/08 jälkeen YK:n vähimmäissäännöt (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners - the Nelson Mandela Rules) on uusittu. Myös uusitut säännöt lähtevät alaikäisten erillään pitämisestä⁷. Päätöksen jälkeen on laadittu myös uusi CPT:n kannanotto⁸, jossa edelleen korostetaan alaikäisten erillään pitämistä. Kannanoton mukaan alaikäiset on aina majoitettava erillisiin tiloihin, joihin täysi-ikäisillä vangeilla ei ole pääsyä. Järjestettäessä alaikäisille vangeille sellin ulkopuolista toimintaa yhdessä aikuisten vankien kanssa valvonnan tulee ehdottomasti olla riittävää.⁹ Apulaisoikeusasiamies totesi tämän vastaavan ylimmän laillisuusvalvojan aiempia kannanottoja ja hänen omaa näkemystään.

⁷ Rule11

The different categories of prisoners shall be kept in separate institutions or parts of institutions taking account of their sex, age, criminal record, the legal reason for their detention and the necessities of their treatment. Thus,

(a) Men and women shall so far as possible be detained in separate institutions; in an institution which receives both men and women the whole of the premises allocated to women shall be entirely separate;

(b) Untried prisoners shall be kept separate from convicted prisoners;

(c) Persons imprisoned for debt and other civil prisoners shall be kept separate from persons imprisoned by reason of a criminal offence;

(d) Young prisoners shall be kept separate from adults.

⁸ 24th General Report of the European Committee for the Prevention of Torture (s. 49 – 57, Juveniles deprived of their liberty under criminal legislation)

⁹ Edellisessä viitteessä mainittu julkaisu, s. 51, kohta 102. As indicated above, juveniles (whether on remand or sentenced) should as a rule not be held in institutions for adults but in facilities specially designed for this age group. The CPT considers that when, exceptionally, they are held in prisons for adults, juveniles should always be accommodated separately from adults, in a distinct unit. Further, adult prisoners should not have access to this unit. That said, the Committee acknowledges that there can be arguments in favour of juveniles participating in out-of-cell activities with adult prisoners, on the strict condition that there is appropriate supervision by staff. Such situations occur, for example, when there are very few or only one juvenile offender in an establishment; steps need to be taken to avoid juveniles being placed de facto in solitary confinement.

Apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan alaikäisten vankien sijoittaminen tulisi saattaa vastaamaan laissa ja kansainvälisissä suosituksissa edellytettyä. Tämä vaikuttaa olevan vankiloille hyvin haasteellista ellei mahdotonta. Näin ollen on myös rikosseuraamusalueen ja keskushallintoyksikön asia ryhtyä ongelman edellyttämiin toimiin.

8.12

Tutkintavankien erillään pitäminen

Vaasan vankilassa on keväällä 2017 aloittanut tutkintavankiosasto. Aiemmin vankilassa ei ollut erillistä osastoa tutkintavangeille. Asiaan on kiinnitetty huomioita muun muassa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön vuonna 2011 tekemällä tarkastuksella. Tuolloin vankila on katsonut jälkitarkastuksen yhteydessä tammikuussa 2012, että se ei pysty pitämään tutkintavankeja erillään vankeusvangeista muun muassa, koska vankila on yliasuttu. Jälkitarkastuksessa on todettu, että tutkintavankien ja vankeusvankien erillään pitäminen jäi ratkaisemattomaksi.

Tutkintavangin sijoittamisesta vankilassa säädetään tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:ssä. Sen mukaan tutkintavanki on sijoitettava eri vankilaan tai eri osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit. Erilleen sijoittamisesta voidaan kuitenkin poiketa, jos tutkintavanki toimintoihin osallistumista varten sitä pyytää taikka jos poikkeaminen on välttämätöntä vankien, tutkintavankien tai henkilökunnan turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi tai se on muutoin tilapäisesti tarpeen vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi poikkeuksellisessa tilanteessa. Tutkintavanki voidaan omasta pyynnöstään sijoittaa asumaan myös 2 a §:ssä tarkoitetulle sopimusosastolle. Muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottava tutkintavanki saadaan tutkintavangin suostumuksella sijoittaa samalle osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit, jollei sijoittaminen vaaranna tutkintavankeuden tarkoitusta. Miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoilla.

Tutkintavanki voidaan siten vain laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä sijoittaa samalle osastolle vankeusvankien kanssa. Tutkintavangin suostumuksen tulee olla oma, aito ja vapaaehtoinen. Niidenkin tutkintavankien, jotka eivät halua sijoittua samalla osastolle vankeusvankien kanssa, tulee voida viettää aikaa sellin ulkopuolella mielekkäissä toiminnoissa, kansainvälisten suositusten mukaan vähintään kahdeksan tuntia vuorokaudessa. Suostumuksen antamatta jättäminen ei saa johtaa erillään pidon kaltaisiin olosuhteisiin.

Vankilan kertoman mukaan tutkintavankien määrä vaihtelee noin 15–45 välillä. Tutkintavankiosastolla on 8–10 paikkaa. Vaikuttaa siltä, että osaston perustamisen jälkeenkin erilleen sijoittamista koskevan vaatimuksen noudattaminen saattaa olla vaikeaa.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että tutkintavankien sijoittaminen erilleen on lainsäädännön ja myös kansainvälisten suositusten selvä lähtökohta, jonka perustana on syyttömyysolettama. Laillisuusvalvonnan näkökulmasta lakia tulee tältäkin osin noudattaa. Ongelma ei ehkä ole yksin vankilan itsensä ratkaistavissa, vaan se edellyttää yhteistyötä ainakin rikosseuraamusalueen aluekeskuksen ja arviointikeskuksen kanssa, mahdollisesti myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön kanssa.

8.13

Asiamiehen tapaamistilojen valvonta

Useissa vankiloissa on tullut esiin, että asiamiehen tapaamiseen tarkoitetuissa tiloissa on kameravalvontamahdollisuus. **Jos asiamiehen tapaamiseen Vaasan vankilassa on käytetty tällaisia tiloja, apulaisoikeusasiamies haluaa kiinnittää vankilan huomiota seuraavaan.**

Asiamiehen tapaamiseen olosuhteista ja valvonnasta säädetään tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:ssä ja vankeuslain 13 luvun 6 §:ssä. Säännösten mukaan tapaamista voidaan valvoa, jos se on välttämätöntä vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka jos vanki tai asiamies sitä nimenomaisesti pyytää. Valvonta suoritetaan näköyhteyden tai teknisen laitteen avulla vangin ja asiamiehen välistä keskustelua kuulematta ja tallentamatta. Tapaaminen voidaan tarvittaessa järjestää myös tilassa, jossa vangin ja asiamiehen välissä on rakenteellisia esteitä. Tapaamisen valvonnasta on ennen valvonnan aloittamista ilmoitettava vangille ja hänen asiamiehelleen.

Asiamiehen tapaaminen on siten pääsääntöisesti lain mukaan täysin valvoton. Jos tapaaminen järjestetään tilassa, jossa on kameravalvontamahdollisuus, vangin ja asiamiehen tulee voida varmistua, että kameravalvonta ei ole päällä tapaamisen aikana. Jos valvonnan edellytykset poikkeuksellisesti täyttyvät, vankilan tulee ilmoittaa vangille ja hänen asiamiehelleen valvonnasta.

8.14

Lapsien tapaamista varten olevat tilat

Vankeuslain 13 luvun 5 §:n ja tutkintavankeuslain 9 luvun 3 §:n tarkoittama lapsen tapaaminen järjestetään edellä kohdassa 5 kerrotuin tavoin valvotuille tapaamisille tarkoitetussa tilassa. Vankeuslain 13 luvun 2 §:n mukaan suljetuissa vankiloissa on oltava soveltuvat tilat 5 §:ssä tarkoitettuja lapsen tapaamisia varten. Valvottujen tapaamisten tila on suuri, pitkänomainen huone, jossa leluja varten olevan pienen kaapin lisäksi kalustuksena on vain pitkä, pleksin keskeltä erottama pöytä ja tuolit. Apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan Vaasan vankilan valvottujen tapaamisten tila ei vastaa sitä, mitä lakia säädettyä on tarkoitettu lapsen tapaamiseen soveltuvalla tilalla. Lain esitöissä (HE 45/2014, s. 50) todetaan seuraavaa.

”Pykälään ehdotetaan uutta säännöstä lapsen tapaamisesta suljetussa vankilassa. Lapsen tapaamista varten varattavista tiloista säädettäisiin 2 §:ssä Tällaiset tilat olisivat rauhallisia ja ne pyrittäisiin varustelemaan viihtyisiksi ja kodinomaisiksi. Osassa vankiloista tällaisia tiloja on jo käytössä. Lapsen tapaamista varten soveltuvat tilat voivat suuruudeltaan ja järjestelyiltään vaihdella vankiloittain tapaamistarpeen mukaisesti. Tapaamisia voidaan järjestää tilassa, jossa samalla kertaa järjestetään useampia tapaamisia tai tapaaminen voidaan järjestää erillisenä tapaamisena. Pykälässä tarkoitettussa tapaamisessa lapsi voisi vapaasti koskettaa vanhempansa ja istua hänen sylissään tapaamisen aikana.”

Apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan lapsen tapaamista varten tulisi pyrkiä järjestämään nykyistä viihtyisämpi, enemmän tavanomaista asuinhuonetta vastaava tila.

8.15

Ulkoilupihan sadekatos

Ulkoilupihoilla ei ollut sadesuojakatoksia vangeille. Johtaja kertoi keskustelussa, että pieni sadekatos on suunnitteilla.

Apulaisoikeusasiamies on useasti ottanut kantaa sadekatosten puuttumiseen vankiloiden ulkoilupihoilta.¹⁰ **Apulaisoikeusasiamiehen mukaan vankilan tulee edistää vankien mahdollisuutta ulkoilla sään sitä estämättä ja vangeilla tulee ulkoillessaan olla mahdollisuus suojautua huonolta säältä.** Tämän vuoksi ulkoilupihoilla tulisi olla sadesuojakatos. Vangeille voidaan myös tarjota soveltuvat sadevaatteet vankilan puolesta.

¹⁰ Esimerkiksi päätös 5.11.2105, dnro 4570/4/14, joka on luettavissa oikeusasiamiehen internet-sivuilta.

8.16 Asiakirjatarkastus

Tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamista koskevat merkinnät

Vaasan vankilasta oli tarkastuksen aikana yksi tutkintavanki, jolle oli määrätty yhteydenpitorajoitus. Vankilasta saatiin tutkintavangin vankipassi (PK 17/197), johon tuomioistuin ei ollut kirjannut tietoa yhteydenpitorajoituksista. Vankipassiin oli kuitenkin kuulakärkikynällä kirjattu: ”Yhteys vain avustajaan ilmoitti Pietarsaaren poliisi kiellot on voimassa (29.3.-17) toistaiseksi.”

Asian selvittämiseksi oikeusasiamiehen kansliaan pyydettiin Pohjanmaan käräjäoikeudesta vangitsemispäätös (13.2.2017). Päätöksessä tutkintavangille oli määrätty yhteydenpitorajoitus kaikkiin muihin henkilöihin paitsi puolustajaansa. Saadun tiedon mukaan yhteydenpitorajoitus oli edelleen voimassa tarkastuksen aikaan.

Pakkokeinolain 4 luvussa säädetään yhteydenpidon rajoittamisesta. Luvun 4 §:n mukaan yhteydenpidon rajoittamisesta tutkintavankeuden aikana päättää tuomioistuin. Tässä tapauksessa vankipassiin on ilmeisesti jäänyt kirjaamatta tiedot yhteydenpitorajoituksesta. Vankilaan tieto yhteydenpitorajoituksesta on saatu poliisilta ja se on jälkepäin kirjattu vankipassiin.

Vankilan menettely ei sinällään ole lainvastainen ja poliisilta saadut tiedot yhteydenpitorajoituksesta ovat olleet oikeat. **Apulaisoikeusasiamies kiinnittää kuitenkin vankilan huomiota siihen, että tuomioistuin päättää tutkintavangin yhteydenpitorajoituksista ja jos täytäntöönpanoasiakirjoissa ilmenee epäselvyyttä, olisi vankilassa perusteltua varmistaa täytäntöön pantavan yhteydenpitorajoituksen sisältö suoraan pakkokeinon määräneestä käräjäoikeudesta.**

Kurinpitoasiat

Kurinpitoasioista tarkastuksen kohteena olivat asiat 113/2017/Vav, 107/2017/Vav, 109/2017/Vav, 106/2017/Vav, 99/2017/Vav, 16/2017/Vav/A, 88/2017/Vav, 85/2017/Vav, 84/2017/Vav ja 87/2017/Vav.

Kurinpitomenettelystä säädetään yksityiskohtaisesti vankeuslain 15 luvussa ja vankeudesta annetussa valtioneuvoston asetuksessa. Lisäksi laillisuusvalvontakäytännössä on otettu usein kantaa kurinpitomenettelyyn.

Vankeuslain 15 luvun 3 §:n nojalla vangille voidaan määrätä kurinpitorangaistus järjestysrikkomuksesta. Järjestysrikkomuksia ovat esimerkiksi syyllistyminen vankilassa tai muutoin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen valvonnan alaisena rikokseen, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa, luvaton poistuminen avolaitoksesta tai terveydenhuollon laitoksesta tai tämän lain tai sen nojalla annetun valtioneuvoston asetuksen taikka niitä täsmentävän Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön määräyksen rikkomisen.

Vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 51 §:n 1 momentin mukaan epäillystä järjestysrikkomuksesta on tehtävä ilmoitus turvallisuudesta vastaavalle virkamiehelle. Ilmoituksesta tulee käydä ilmi tiedot ilmoituksen tekijästä, vankilasta, tapahtuma-ajasta ja -paikasta, syylliseksi epäillystä vangista ja tapahtumaan liittyvistä muista henkilöistä sekä selostus tapahtuneesta ja tapahtuman johdosta tehdyistä toimenpiteistä.

Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja on esimerkiksi ratkaisuihissaan dnro 2456/4/15, 3684/4/15 ja 4657/4/15 kiinnittänyt huomiota siihen, ettei mitä tahansa tapahtumaa tule kirjata vangin epäiltynä järjestyrikkomuksena. Ilmoitus järjestyrikkomuksesta tulee kirjata vain sellaisista tapahtumista, jotka täyttävät laissa säädetyn järjestyrikkomuksen tunnusmerkistön. Esimerkiksi osastokäyttäytymiseen liittyviä seikkoja, joissa ei ole kyse järjestyrikkomusepäilystä, voidaan haluttaessa kirjata vangin asuntokortille.

Vankeuslain 15 luvun 9 §:n mukaan järjestyrikkomus on selvitettävä viipymättä. Järjestyrikkomuksen tapahduttua on toimitettava puolueeton ja tasapuolinen tutkinta, jossa rikkomus selvitetään sen laadun ja vakavuusasteen edellyttämällä tavalla. Asiaan osallisia ja tarpeen mukaan myös muita henkilöitä on kuultava. Tutkinta on suoritettava siten, ettei ketään aiheuttomasti saateta epäilyksen alaiseksi. Luvun 11 §:n mukaan järjestyrikkomusta selvittäessä vankia on kuultava. Vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 51 §:n 2 momentin mukaan järjestyrikkomuksen selvittämisestä pidettävään pöytäkirjaan merkitään vangin ja muun kuultavan henkilön henkilötiedot, tapahtuman yksilöintitiedot sekä mistä järjestyrikkomuksesta vankia epäillään, kuulemispaiikka ja -aika, kuulemisen toimittaja ja läsnä ollut todistaja sekä syylliseksi epäillyn vangin ja muun kuultavan kertomus ja muu esitetty näyttö. Järjestyrikkomuksesta tehty ilmoitus liitetään pöytäkirjaan. Kuulemisen toimittajan ja läsnä olleen todistajan on allekirjoitettava pöytäkirja. Kuultava allekirjoittaa kuulemisestaan laaditun pöytäkirjan.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on antanut ohjeen kurinpitörangaistuksen määräämisestä (3/004/2014). Ohjeen mukaan selvitettäväksi otettu kurinpitoasia täytyy asianmukaisesti päättää myös niissä tilanteissa, kun se ei johda kurinpidolliseen seuraamukseen.

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on aiemmin ottanut kantaa (dnro 1152/4/11) siihen, että ilmoitusta ei voida käyttää päätöspäruusteena, ellei asiaa ole selvitetty. Tämä tarkoittaa sitä, että ainakin vankia itseään, sekä asian selvittämiseksi ehkä tarvittavia muita tahoja, on kuultu, ja että vankilassa on tämän jälkeen ratkaistu, mitä on katsottava tapahtuneen.

Apulaisoikeusasiamies Pajuoja on muun muassa edellä mainituissa ratkaisuihissaan dnro 3684/4/15 ja 4657/4/15 todennut järjestyrikkomusten selvittämisestä ja kirjauksista seuraavaa:

”Selvyyden vuoksi totean vielä, että epäilystä järjestyrikkomuksesta tehdyn ilmoituksen käsittely on sinänsä vangin kuulemisen ja muun mahdollisesti tarvittavan selvityksen jälkeen, kurinpitökäsittelyyn siirtämisen tai muistutuksen sijasta, mahdollista päättää myös siihen, ettei asiassa ole aihetta toimenpiteisiin, vaikka katsottaisiinkin selvitettyksi, että vanki on menetellyt ilmoituksessa kerrotulla tavalla. Jos asia päätetään näin, ilman kurinpidollisia seuraamuksia, päätösmerkinnöistä tulee kuitenkin selvästi käydä ilmi, onko käsittely päättynyt näytön puutteen, teon vähäisyyden vai jonkin muun seikan vuoksi.

Kuten edellä totesin, vangista tehtyt ilmoitukset otetaan usein huomioon erilaisia vankia koskevien päätöksiä tehtäessä. Laillisuusvalvonnassa on havaittu tähän liittyvän ongelmia. Ilmoituksia, joita ei ole päätetty, joissa vankia ei ole kuultu tai joita muutoin ei ole selvitetty, on saatettu käyttää päätöspäruusteina. Korostan, että päätöksiä tehtäessä tulee lisäksi arvioida, mistä ilmoituksessa on ollut kyse. Voidaanko tai kuinka paljon päätösharkinnassa voidaan antaa painoa ilmoituksille, joiden ei ole katsottu antavan aihetta mihinkään kurinpidollisiin toimenpiteisiin.”

Vankeuslain 15 luvun 15 §:n mukaan kurinpitorangeistusta koskeva asia käsitellään suullisessa menettelyssä vankilan johtajan, turvallisuudesta vastaavan virkamiehen, vangin ja esteettömän todistajan läsnä ollessa. Vangille on varattava tilaisuus esittää oma selvityksensä sekä näyttöä sen tueksi.

Luvun 12 §:n mukaan järjestyserikkomuksen selvittämisestä ja kurinpitorangeistuksen määräämisestä pidetään pöytäkirjaa. Vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 52 §:n mukaan kurinpitoasian käsittelystä pidetään pöytäkirjaa, johon on merkittävä muun muassa tiedot asiassa esitetystä selvityksestä ja viittaus rikkomuksen selvittämistä koskevaan pöytäkirjaan sekä vangin lausunto. Tutkintavankeuslaissa on vastaavat säännökset kurinpitomenettelystä.

Edellä esitetyn perusteella **tarkastetut kurinpitoasiakirjat antoivat apulaisoikeusasiamiehelle aiheita seuraaviin huomioihin.**

Kurinpitoilmoitus 106/2017/Vav koski vangin epäiltyä huumausaineen tai huumausaineen käyttöön tarkoitettujen esineiden hallussapitoa. Kurinpitoilmoituksen käsittelystä ei ollut kirjattu päätösmerkintöjä eikä merkintöjä vangin kuulemisesta. Vankilasta 7.6.2017 saadun tiedon mukaan asia ei ole edennyt kurinpitomenettelyyn. **Apulaisoikeusasiamies kiinnitti huomiota siihen, että kurinpitoilmoitus tulisi asianmukaisesti selvittää ja päättää, vaikkei se johdaisikaan varsinaiseen kurinpitokäsittelyyn. Nyt asiassa jää epäselväksi, mikä käsittelyn lopputulos on ollut.**

Kurinpitoilmoitus 99/2017/Vav oli kirjattu muuna tapahtumana. Asia koski vangin huutelua ikkunasta, johon vartija oli puuttunut. Vankia ei ollut kuultu ilmoituksen johdosta ja se oli päätetty merkinnällä ”ei aiheuta toimenpiteitä”. Apulaisoikeusasiamies piti epäselvänä, onko asiassa ollut tarkoitus kirjata järjestyserikkomusepäily vai onko kyse jostain muusta asiasta. Hän viittasi edellä todettuun ja totesi, että **kurinpitoilmoitus tulisi kirjata vain sellaisista tapahtumista, joissa vangin epäillään toimineen vankeuslain 15 luvun 3 §:n vastaisesti. Muista tapahtumista ei tulisi kirjata vankia koskevia kurinpitoilmoituksia.**

Kurinpitoilmoitus 109/2017/Vav oli kirjattu muuna tapahtumana. Asia koski vangin epäiltyä päihdetestistä kieltäytymistä.

Kurinpitoilmoituksissa 99/2017/Vav ja 109/2017/Vav ilmoitusten käsittely on päätetty merkinnällä ”ei aiheuta toimenpiteitä”. Jälkimmäisessä asiassa lisätietokentässä on todettu vangin kieltäytyneen päihdetestistä. **Apulaisoikeusasiamies kiinnitti huomiota siihen, ettei vankeja ole kuultu kummassakaan asiassa, vaikka mitä ilmeisimmin heidän on katsottu menetelleen ilmoitukseen kirjatulla tavalla.** Apulaisoikeusasiamies totesi, että kurinpitoasiaa selvitetäessä vankia tulisi kuulla. Lisäksi hän kiinnitti huomiota siihen, että kurinpitoilmoituksen käsittelyn päätösmerkinnöistä tulisi selvästi käydä ilmi se, onko vangin katsottu syyllistyneen ilmoituksessa kuvattuun menettelyyn.

Edellä on käsitelty laillisuusvalvonnassa esitettyjä kannanottoja siitä, kuinka kurinpitoilmoitus tulisi käsitellä, että sitä voidaan käyttää myöhemmässä päätöksenteossa. Apulaisoikeusasiamies totesi, että kurinpitoilmoituksia 106/2017/Vav, 99/2017/Vav ja 109/2017/Vav voidaan pitää tässä suhteessa ongelmallisina.

Asioista kurinpitokäsittelyyn olivat edenneet ilmoitukset 113/2017/Vav, 107/2017/Vav, 87/2017/Vav, 84/2017/Vav, 85/2017/Vav, 88/2017/Vav, 16/2017/Vav/A. Apulaisoikeusasiamiehellä ei ollut huomautettavaa asioissa määrätyistä kurinpitorangeistuksista eikä kurinpitokäsittelystä sinällään. **Kurinpitopöytäkirjaan tehdyt merkinnät antoivat kuitenkin apulaisoikeusasiamiehelle aiheita seuraaviin huomioihin.**

Kaikkien ilmoitusten johdosta vankeja on kuultu asian selvittämisvaiheessa. Selvittämisvaiheessa kurinpitopöytäkirjoihin on myös kirjattu tapahtumakulku ja saatu selvitys. Varsinaisissa kurinpitopöytäkirjoissa lomakkeeseen varattu kohta vangin lausunnosta on kuitenkin jätetty tyhjäksi ja kohta asia sisältää vain tiedon epäilystä rikkomuksesta. Päätöksen perusteluksi on niukasti kirjattu tieto selvitetystä katsotusta tapahtumasta ja vangin lausunnoksi, että myöntää teon. Apulaisoikeusasiamiehen mielestä olisi perusteltua, että kurinpitopöytäkirjaan kirjattaisiin selkeästi vangin kertomus sille varattuun kohtaan ja asiassa saatu selvitys erikseen. Vankeusasetuksen 52 §:n mukaan näiden asioiden tulisi käydä ilmi kurinpitopöytäkirjasta. Nyt kurinpitopöytäkirjojen perusteella jää jossain määrin epäselväksi, mihin selvitykseen päätös on perustunut ja mitä vanki on kurinpitokäsittelyssä kertonut.

9

Toimenpiteet

Apulaisoikeusasiamies pyytää **Vaasan vankilaa** toimittamaan **31.1.2018 mennessä** selvityksen siitä, mihin toimenpiteisiin hänen kohdissa 8.1–8.6, 8.8–8.10 ja 8.13–8.15 toteamansa on antanut aiheita sekä saattaa Vaasan vankilan tietoon kohdissa 8.7, 8.11, 8.12 ja 8.16 esittämänsä käsitykset.

Apulaisoikeusasiamies pyytää **Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskusta ja arviointikeskusta, Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä sekä oikeusministeriön kriminaalipoliittista osastoa** toimittamaan **31.1.2018 mennessä** selvityksen siitä, mihin toimenpiteisiin hänen kohdissa 8.3 toteamansa on antanut aiheita.

Muilta osin apulaisoikeusasiamies lähettää Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskukselle ja arviointikeskukselle, Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle sekä oikeusministeriön kriminaalipoliittiselle osastolle tiedoksi kohdissa 8 esittämänsä kannanotot.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Anu Rita
Esittelijäneuvos